YLÄKITTLÄN ASEMAKAAVA-ALUEEN LUONTOSELVITYS

2021

Latvasilmu osk
Kestävän kehityksen tuottajat

Sisältö

1 Tehtävän tausta, sisältö ja selvitysalue ... 2
2 Menetelmät ... 3
2.1 Luontokohteiden arvottaminen ja arvoluokitus ... 3
2.2 Uhanalaisuusluokitus ... 4
2.3 Selvitykseen liittyvät epävarmuustekijät ... 5
3 Tulokset ... 5
3.1 Luontotyypit ja kasvillisuus ... 5
3.2 Linnusto ... 7
4 Johtopäätökset ... 9

Työn tilaaja: Sweco Infra & Rail Oy/Maritta Heinilä

Selvityksen laatija: Marjo Pihlaja ja Matti Sissonen Latvasilmu osk

Kuvat: Marjo Pihlaja

Pohjakarttojen © MML 2022

Raportin päiväys: 5.2.2022

Yhteystiedot:

marjo.pihlaja@latvasilmu.fi

044 704 6213

ymparisto.latvasilmu.fi

Y-tunnus: 2772722-6

Kansikuvassa Ounasjoen rantaa asemakaava-alueella Ylipalon kohdalla

1 Tehtävän tausta, sisältö ja selvitysalue

Yläkittilän alueelle laaditaan asemakaavaa ja asemakaavan muutosta, jonka taustatiedoiksi oli tarpeen laatia ajantasainen luontoselvitys mahdollista luontoarvosta. Selvitykset tehtiin niiden suojelullisesti merkittävien lajien ja lajiryhmien osalta, joita alueella voi esiintyä ja joihin kaavoituksella voi olla vaikutusta. Alueella kartoitettiin alueen linnusto ja luontotyypit sekä kasvillisuutta. Selvitykset kohdennettiin kuvassa 1 rajatulle alueelle.

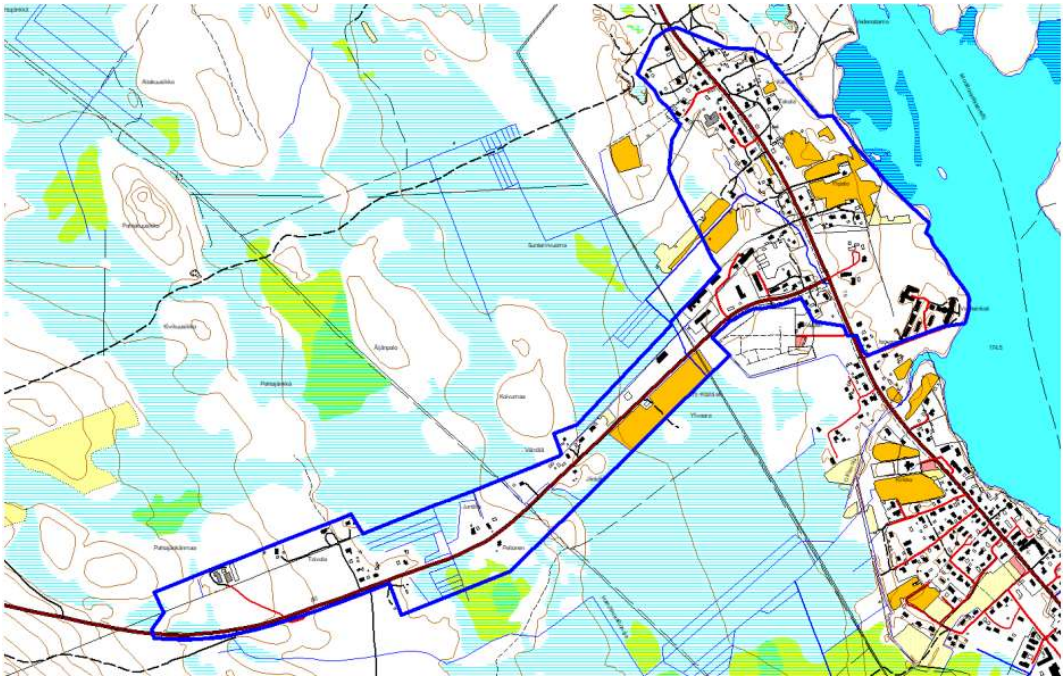

Kuva 1. Tässä luontoselvityksessä kartoitettiin lajiston ja kasvillisuuden osalta sinisellä rajattu alue. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma 26.4.2021.

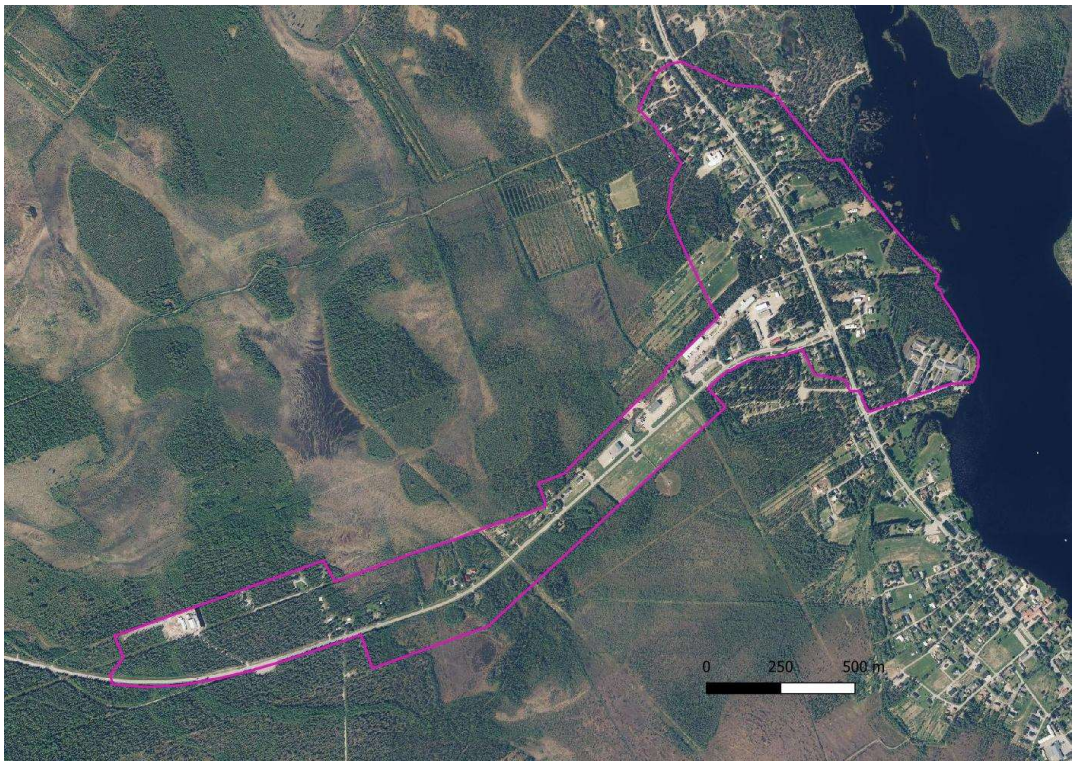

Kuva 2. Ilmakuva selvitysalueista, tilanne selvitysten teon aikaan ennen alueella tehtäviä hakkuita.

2 Menetelmät

Selvitykset ja raportoinnin suorittivat Marjo Pihlaja ja Matti Sissonen, joiden erityisosaamiseen kyseessä oleva lajisto ja menetelmät kuuluvat. Selvitykset tehtiin 26.-27.6.2021. Samoilla käyntipäivillä alue kierrettiin useaan otteeseen eri kellonaikoina huomioiden lajiston esiintyminen:

Linnustoa selvitettiin aamun varhaisina tunteina klo 4:00-10:00 välisenä aikana, jolloin suurin osa lajistosta on parhaiten havaittavissa. Luontotyyppejä ja kasvillisuutta kartoitettiin päivän valoisa aika. Myös päiväaikaan kirjattiin linnustosta tehtyjä täydentävä havaintoja.

Kasvillisuuden osalta maastossa havainnoitiin pääpiirteiden ja yleislajiston lisäksi myös harvinaisten tai suojeltujen sekä haitallisten vieraslajien esiintymiä, mutta muutoin yksittäisten lajien osalta ei tehty tarkkaa kirjausta paikkatietoon.

Linnuston osalta alueen pesimälajistoa selvitettiin kartoituslaskentana kiertämällä koko alue kattavasti läpi ja kirjaten kaikki huomionarvoisten lajien yksilöt sekä tavanomaisen lajiston osalta lajistokoostumus.

2.1 Luontokohteiden arvottaminen ja arvoluokitus

Luokittelu helpottaa maankäytön suunnittelua, kun tiedetään, mitkä kohteet pitää ensisijaisesti ottaa huomioon suunnittelussa, mikäli kaikkia luonto- ja maisemakohteita ei voida säästää.

Luontokohteiden luokitus pohjautuu Södermanin (2003) esittämään arvoluokitukseen, jota on täydennetty uusien selvitysten, muuttuvien luokitustarpeiden ja uhanalaisuustietojen perusteella.

Arvoluokitus on seuraava:

- kansainvälisesti arvokkaat kohteet
- kansallisesti arvokkaat kohteet
- maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaat kohteet
- paikallisesti arvokkaat kohteet
- muut luonnonsuojelullisesti arvokkaat kohteet

Tunnetut ja maastotyössä löydetyt arvokkaat kohteet arvotetaan luonto- ja maisema-arvojen perusteella. Kohteiden arvotuskriteereinä käytetään kohteen edustavuutta, luonnontilaisuutta, harvinaisuutta ja uhanalaisuutta, luonnon monimuotoisuutta lajitasolla sekä kohteen toiminnallista merkitystä lajistolle. Mitä harvinaisemmasta ja uhanalaisemmasta lajista on kyse, sitä arvokkaampi alue on. Etenkin linnuston uhanalaistumiskehityksen johdosta uhanalaisuus kriteerejä joudutaan tarkastelemaan niiden osalta muusta lajistosta poiketen, koska uhanalaisissa lajeissa on mukana suhteellisen monilla paikoilla esiintyviä lajeja.

Metsien luonnontilaisuutta arvioitaessa huomioidaan metsän metsähoidollinen tila, laho-puujatkumo ja lahopuun määrä sekä elävän puuston rakenne ja puulajisuhteet.

Kansainvälisesti arvokkaat kohteet

Tähän ryhmään kuuluvat Natura 2000 –verkoston alueet, Ramsar -alueet ja kansainvälisesti merkittävät kosteikot ja lintualueet (IBA –alueet).

Kansallisesti arvokkaat kohteet

Kansallisesti arvokkaisiin kohteisiin kuuluvat kansallispuistot, luonnonpuistot, suojeluohjelmien kohteet, erämaa-alueet, koskiensuojelulain mukaiset vesistöt, valtakunnallisten suojeluohjelmien kriteerit täyttävät kohteet, kansallisesti tärkeät lintuvesialueet (FINIBA -alueet), kohteet, joilla on luonnonsuojelulain luontotyyppejä (LsL 29§), äärimmäisen ja erittäin uhanalaisten sekä vaarantuneiden lajien esiintymispaikat, erityisesti suojeltavien lajien esiintymispaikat (luontodirektiivi IVa, luonnonsuojeluasetus) ja muut arvokkaat luonnonsuojelualueet.

Lisäksi kansallisesti arvokkaisiin kohteisiin kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaat perinnemaisemat ja kulttuurimaisemat.

Maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaat kohteet

Tähän ryhmään kuuluvat valtakunnallisissa suojeluohjelmissa maakunnallisesti arvokkaiksi luokitellut kohteet, maakunnallisesti tärkeät lintualueet (MAALI-alueet), seutu- ja maakuntakaavan suojelualuevaraukset, alueellisesti uhanalaisten lajien esiintymispaikat ja maakunnallisesti/seudullisesti merkittävät muut luontokohteet, kuten edustavat uhanalaiset luontotyypit.

Alueellisesti ja paikallisesti arvokkaat kohteet

Alueellisesti ja paikallisesti arvokkaisiin kohteisiin kuuluvat kohteet, joilla on metsälain erityisen tärkeitä elinympäristöjä (Metsälaki 10 §), vesilain mukaisten muuttamis-/heikentämiskiellon alaiset kohteet (Vesilaki 11 §), yleis- ja asemakaavojen suojeluvaraukset, paikallisesti uhanalaisten ja harvinaisten lajien esiintymispaikat sekä muut paikallisesti harvinaiset ja edustavat luontokohteet, kuten pienialaiset uhanalaiset tai silmälläpidettävät luontotyypit.

Muut luonnonsuojelullisesti arvokkaat kohteet

Kohteet, jotka eivät ole edellä mainituissa luokissa mutta, jotka ovat luonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta tärkeitä, esimerkiksi suuret yhtenäiset tavanomaisen luonnon alueet ja ekologiset käytävät. Lisäksi tähän luokkaan kuuluvat luonnonmuistomerkit kuten hyvin kookkaat puuyksilöt.

METSO-luokituksen mukaiset kohteet

Metsäkokonaisuudet, jotka ovat Metsien monimuotoisuusohjelman kriteerit täyttäviä kohteita (METSO I, II, tai III). METSO-ohjelma rahoittaa vapaaehtoisesti suojeluun tarjottavia alueita. Maanomistaja voi halutessaan tarjota kohteeksi soveltuvaa metsää tai metsän osaa joko pysyvään tai määräaikaiseen suojeluun. Omistuksesta ei välttämättä tarvitse luopua, ja omistaja saa täyden korvauksen puustosta verottomana. Liito-oravan elinalueet soveltuvat METSO-ohjelmalla suojeltaviksi kohteiksi. Metsoon sopivat erittäin hyvin myös muun muassa korvet ja lehdot. (*http://www.metsonpolku.fi*).

2.2 Uhanalaisuusluokitus

Luontoselvityksen uhanalaisuusluokitus pohjautuu uhanalaisten lajien seurantatyöryhmän esitykseen, joka on laadittu IUCN:n uusien uhanalaisuusluokkien ja kriteerien mukaisesti (Rassi ym. 2010). Linnuston ja nisäkkäiden osalta käytetään päivitettyä arviointia (Hyvärinen ym. 2019). Uhanalaisia ovat äärimmäisen uhanalaiset (CR), erittäin uhanalaiset (EN) ja vaarantuneet (VU) lajit. Silmälläpidettävät (NT) lajit eivät ole uhanalaisia lajeja. Myös luontotyypit ovat luokiteltu samalla periaatteella (Kontula & Raunio 2018a ja 2018b). Luontotyyppien uhanalaisuudessa käytettiin Etelä-Suomen luokitusta.

Alueellisesti uhanalaiset lajit pohjautuvat uhanalaisuusluokitukseen, jossa aluejakona käytetään metsäkasvillisuusvyöhykkeitä osa-alueineen. Lajit jaetaan kahteen luokkaan: alueellisesti hävinneet (RE) ja alueellisesti uhanalaiset (RT).

Suomelle on määritelty myös joukko lajeja, joiden suojelusta Suomi on erityisesti vastuussa (Rassi ym. 2001). Tämä perustuu siihen, että lajien kannasta merkittävä osa esiintyy Suomen alueella. Vastuulajien kohdalla seurantaa ja tutkimusta on tehostettava ja lajien elinympäristö tulee ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa. Samalla tavalla on määritelty Suomelle tärkeimmät vastuuluontotyypit (Raunio ym. 2008). Tällaisia ovat esimerkiksi suolammet ja aitokorpiin kuuluvat metsäkortekorvet.

2.3 Selvitykseen liittyvät epävarmuustekijät

Luontoselvityksiin liittyy aina epävarmuustekijöitä. Yhden maastokauden aikana tehty havainnointi on otos kokonaisuudesta, jossa etenkin lajien esiintymisessä on ajallista ja paikallista vaihtelua. Esimerkiksi linnuston osalta vuosittainen pesimämenestys vaihtelee suuresti ja vaikuttaa yksilöiden sijoittumiseen ja havaittavuuteen. Yksittäisten harvinaisten kasvien havaittavuus kaavatason selvityksessä on heikko ja niiden havaitseminen on osin sattumanvaraista. Olennaisinta onkin tunnistaa ne elinympäristöt, joilla on suuri potentiaali suojelullisesti arvokkaan lajiston esiintymiselle.

Olemassa olevat aineistot aiemmilta vuosilta erityisesti linnuston osalta tukevat yhden maastokauden aikana tehtyä selvitystä.

3 Tulokset

Selvitysalueella on sekä tiheämmin rakennettua taajama-aluetta että harvempaan asuttua maaseutumaista ja metsäistä ympäristöä. Alueelle sijoittuu muutamia vanhoja tilakokonaisuksia ja kulttuuriympäristöä, joiden alueella on myös jonkin verran perinnebiotooppia (luku 3.1., kuva 3). Niittyä on kehittynyt myös vanhoille pelloille, mutta niitä ei rajattu perinnebiotooppikohteiksi.

3.1 Luontotyypit ja kasvillisuus

Selvitysalue sijoittuu Pohjoisboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen, Peräpohjolan ja Metsä-Lapin vaihettumisvyöhykkeeseen. Metsäympäristöissä kuusi ja mänty ovat valtapuina ja koivuja sekapuustona. Selvitysalueelle sijoittuvat metsäiset ympäristöt ovat pääosin metsätalouskäytössä. Suota selvitysalueeseen rajautuu jonkin verran länsiosissa ja pieninä korpilaikkuina metsäalueilla. Itäosassa alue rajautuu Aakenusjoen ja Ounasjoen yhtymäkohtaan.

Luontotyyppien perusteella arvokkaiksi kohteiksi rajattiin kuvassa 3 näkyvät kohteet 1-4 sekä lisäksi perinnebiotooppikohde 1. Rajatuilla kohteilla on uhanalaisia luontotyyppejä ja ne ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita kohteita. Kohteiden koon ja laadun perusteella kaikki kohteet arvioidaan vain paikallisesti arvokkaiksi.

Kohde 1: Pienialainen ruohokorpi (VU, Pohjois-Suomi NT), jonka reunavyöhykkeessä on korpirämettä (EN, Pohjois-Suomi NT). Kasvillisuutta ovat mm. Metsäkorte, pajut (juolukkapaju, mustuvapaju, pohjanpaju ym.), lehväsammalet, kurjenjalka, hilla, tupasvilla, haprarahkasammal, juolukka, suopursu, vaivaiskoivu ja puustossa hieskoivu, kuusi ja mänty. Kohteen yhteydessä havaittiin hömötiainen (EN).

Kohde 2: Metsäkortekorpi (EN, Pohjois-Suomi VU). Kasvillisuutta ovat mm. metsäkorte, haprarahkasammal, korpirahkasammal, juolukka ja puolukka. Puusto on varttuvaa ja varttunutta sekametsää (kuusi, koivu, mänty).

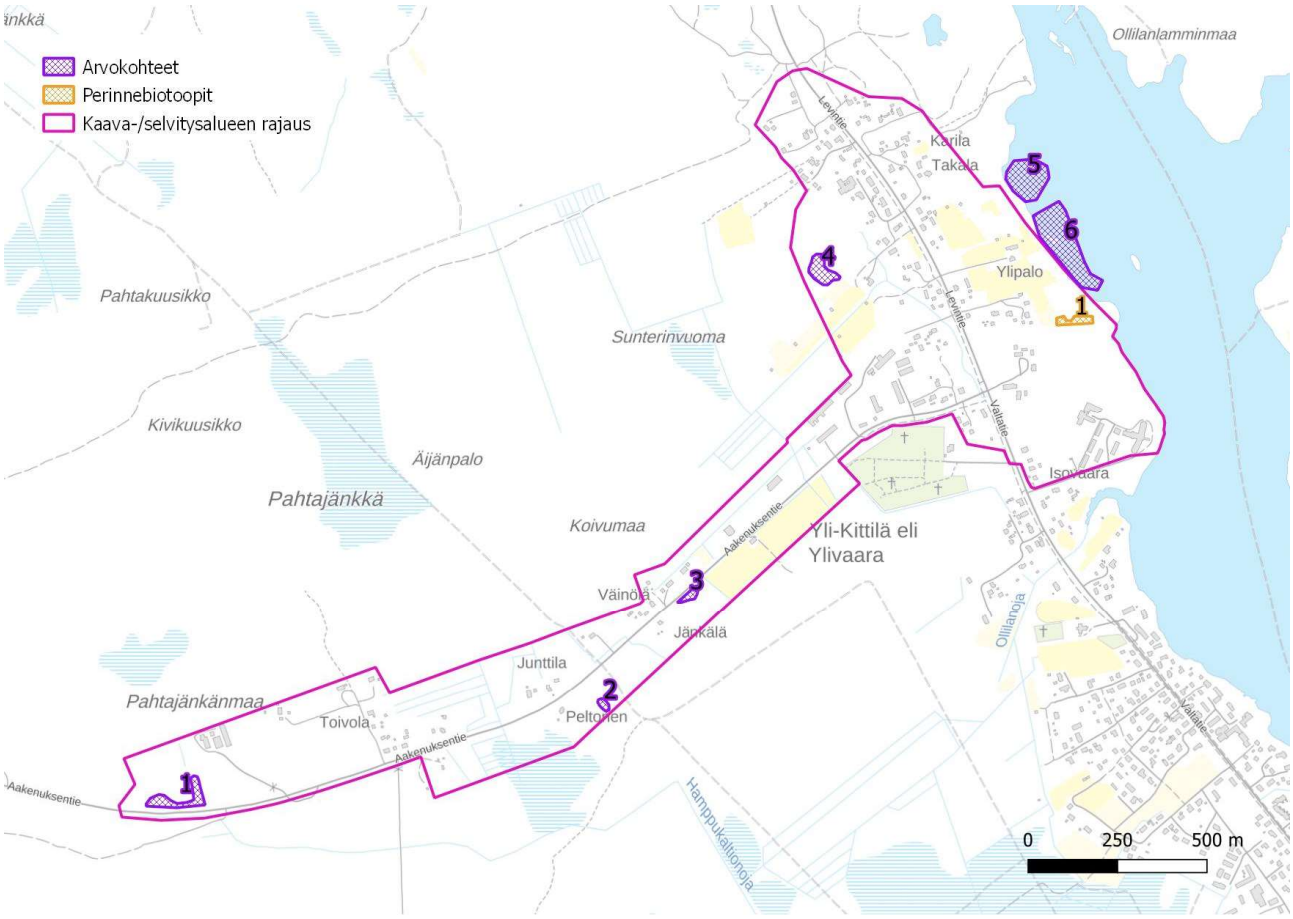

Kuva 3. Yläkittilän kaavoitettavana olevalta alueelta tunnistetut luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaat kohteet. Violetit 1-4 ovat uhanalaisia luontotyyppejä ja 5-6 linnustollisesti arvokkaita alueita. Oranssilla rajattu kohde 1 on perinnebiotooppikohde, jolla on tuoreen niityn kasvillisuutta.

Kohde 3: Muurainkorpi ja korpiräme (EN, Pohjois-Suomi NT). Lajistoa mm. korpirahkasammal, metsäkorte, hilla, vaivaiskoivu, seinäsammal ja kastikat. Puusto on nuorta ja varttuvaa sekametsää. Kuvio vaihettuu isovarpurämeeksi kauempana tiestä.

Kohde 4: Korpiluontotyyppien reunustama isovarpuräme (NT) ja minerotrofinen lyhytkorsineva (NT). Korvet: Mustikkakorpi, muurainkorpi, korpiräme (EN, Pohjois-Suomi NT-VU). Puusto on varttuvaa ja varttunutta sekametsää.

Kuva 4. Kohteen 4 pienipiirteistä korpi-räme-neva-mosaiikkia.

Perinnebiotooppikohde 1: Kapea metsän ympäröimä niittyalue (tuore suurruohoniitty, CR) (kuva 5). Perinnebiotooppien säilyminen on riippuvaista ihmistoiminnasta (niitto/laidunnus). Kohteen lajistoa ovat mm. metsäkurjenpolvi, lehtovirmajuuri, siankärsämö, koiranputki, puna-ailakki, mesiangervo ja rantatädyke.

Kuva 5. Tuore suurruohoniitty, jolla metsäkurjenpolvet olivat parhaillaan kukassa.

Uhanalaisista kasveista ei tehty havaintoja, mutta silmällä pidettävää (NT) ahokissankäpälää on laaja kasvusto Aakenustien pientareella. Lajin kasvupaikkatieto on myös ympäristöhallinnon lajitietorekisterissä vuodelta 2014. Haitallisista vieraslajeista havaittiin ukonputkea, jota kasvoi kävelytien reunassa Ylipalon ja Takalan tilojen välisellä osuudella.

3.2 Linnusto

Selvityksessä saatiin yleiskuva kaavoitusalueen lajistosta. Yhdellä käynnillä tehtävä linnustolaskenta ei anna kattavaa kuvaa lajistosta, mutta sen perusteella voitiin todeta ja rajata linnuston kannalta arvokkaimmat alueet (kohteet 5 ja 6, kuva 3). Taulukossa 1 ja kuvissa 6 ja 7 on esitetty selvityksessä havaitut suojelullisesti arvokkaat lajit. Uhanalaisia lajeja havaittiin 4, silmälläpidettäviä lajeja 5. Taulukossa 2 ovat kaikki selvityksessä alueella havaitut lajit. Lajeja havaittiin kaikkiaan 31 ja runsaimmin oli peippoja ja pajulintuja. Yksilömäärät olivat kaiken kaikkiaan melko alhaisia ja lajit painottuivat metsäalueille ja rannan tuntumaan. Selvityksessä tehtyjen havaintojen lisäksi Luonnontieteellisen keskusmuseon rengastustiedoissa on Pahtajänkänmaalta havaintotieto kuukkelista (NT) vuosilta 2009 ja 2010 sekä havainto nuoresta helmipöllöstä (NT) hautausmaan läheisyydestä vuodelta 2015.

Taulukko 1. Selvityksessä alueella havaittu huomionarvoinen lajisto. Uhanalaisuusluokat on selitetty luvussa 2.2. Direktiivilaji = EU:n lintudirektiivin liitteen I-laji, Vastuulaji = Suomen erityisvastuulaji, jonka kannasta merkittävä osa pesii Suomen alueella, Alueellinen = alueellisesti uhanalainen laji.

Laji		Uhanalaisuus	Direktiivilaji	Vastuulaji	Alueellinen
Haapana	*Anas penelope*	VU		x	
Tavi	*Anas crecca*			x	
Telkkä	*Bucephala clangula*			x	
Kuikka	*Gavia arctica*		x		
Liro	*Tringa glareola*	NT	x	x	
Västäräkki	*Motacilla alba*	NT			
Leppälintu	*Phoenicurus phoenicurus*			x	
Tiltaltti	*Phylloscopus collybita*				x
Hömötiainen	*Parus montanus*	EN			
Harakka	*Pica pica*	NT			
Järripeippo	*Fringilla montifringilla*	NT			
Viherpeippo	*Carduelis chloris*	EN			
Pohjansirkku	*Emberiza rustica*	NT			x
Pajusirkku	*Emberiza schoeniclus*	VU			

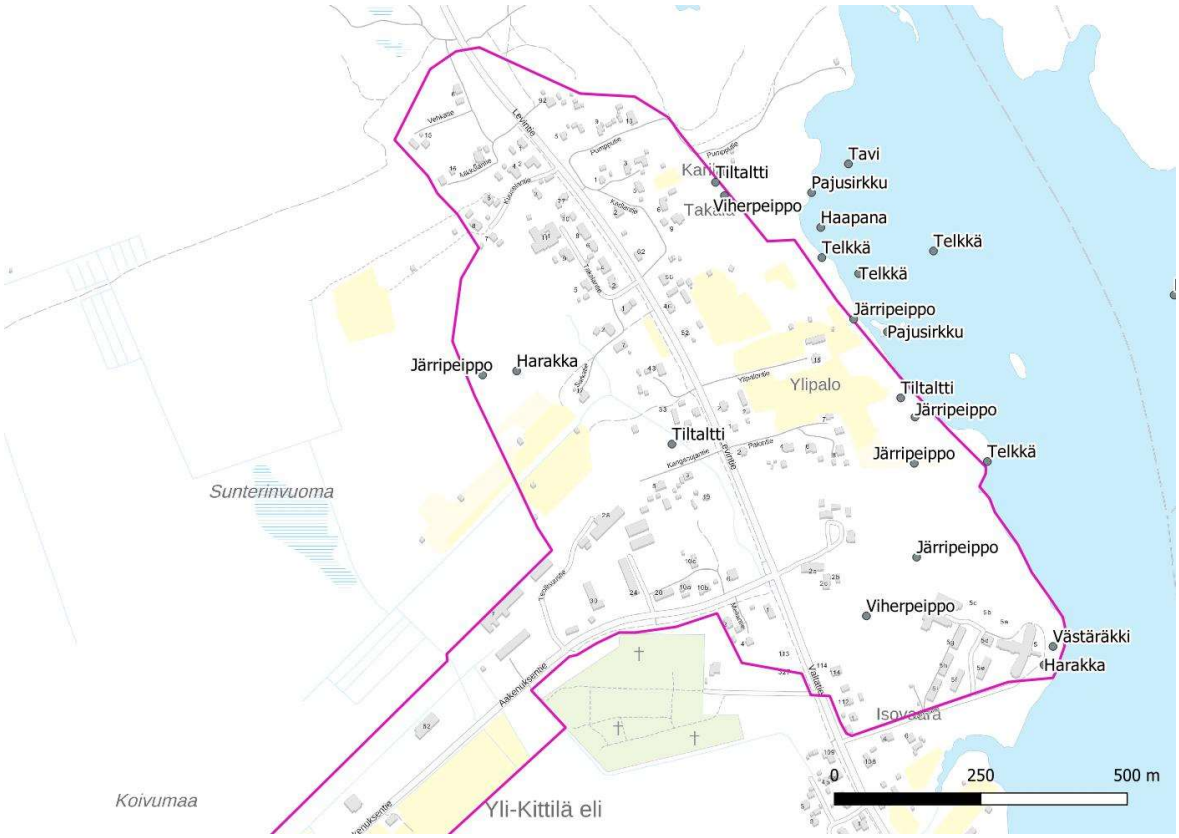

Kuva 6. Yläkittilän kaavoitettavan alueen pohjoisosan huomion arvoinen lintulajisto (taulukko 1).

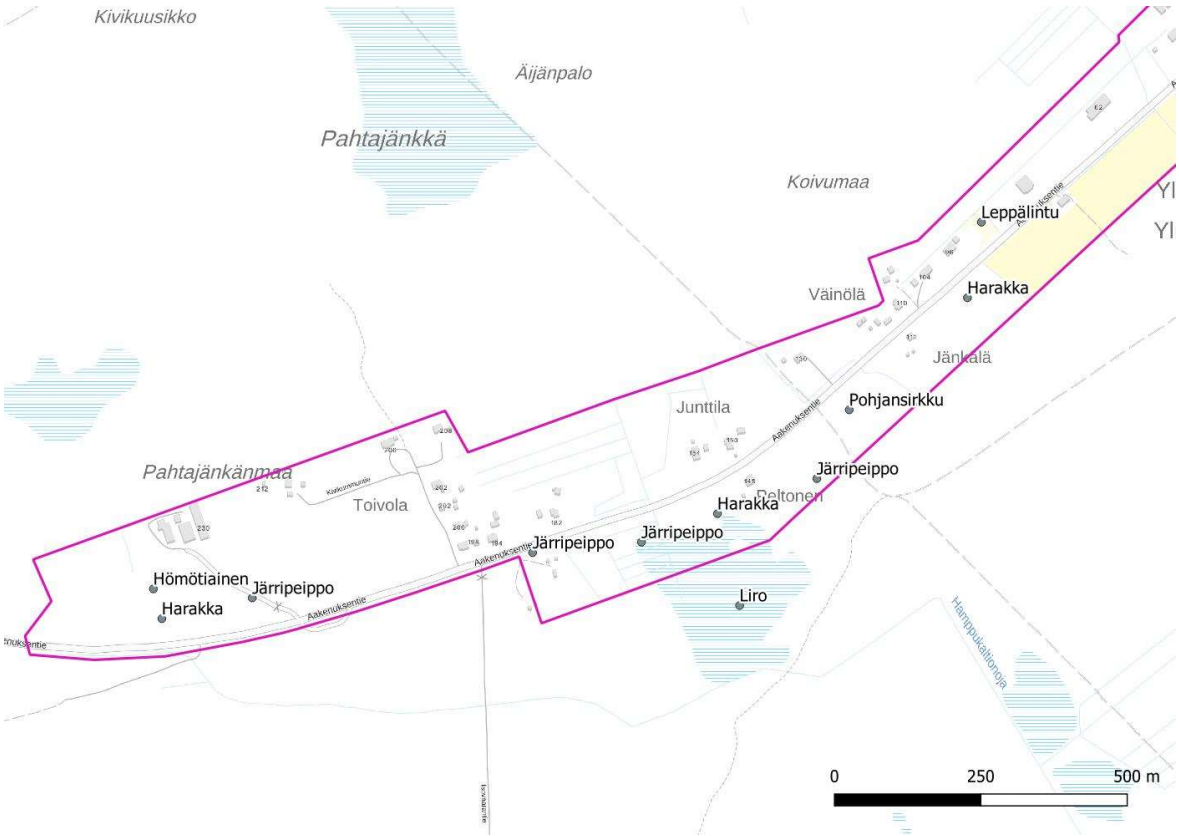

Kuva 7. Yläkittilän kaavoitettavan alueen lounaisosan huomion arvoinen linnusto.

Taulukko 2. Kaikki selvityksessä havaitut 31 lintulajia. Runsaimmin havaittiin pajulintuja ja peippoja, muutoin yksilömäärät olivat melko alhaisia.

Havaitut lajit	
Haapana	*Anas penelope*
Tavi	*Anas crecca*
Sinisorsa	*Anas platyrhynchos*
Telkkä	*Bucephala clangula*
Kuikka	*Gavia arctica*
Liro	*Tringa glareola*
Käki	*Cuculus canorus*
Västäräkki	*Motacilla alba*
Tilhi	*Bombycilla garrulus*
Punarinta	*Erithacus rubecula*
Leppälintu	*Phoenicurus phoenicurus*
Räkättirastas	*Turdus pilaris*
Laulurastas	*Turdus philomelos*
Punakylkirastas	*Turdus iliacus*
Tiltaltti	*Phylloscopus collybita*
Pajulintu	*Phylloscopus trochilus*
Harmaasieppo	*Muscicapa striata*
Kirjosieppo	*Ficedula hypoleuca*
Hömötiainen	*Parus montanus*
Talitiainen	*Parus major*
Harakka	*Pica pica*
Varis	*Corvus corone cornix*
Peippo	*Fringilla coelebs*
Järripeippo	*Fringilla montifringilla*
Viherpeippo	*Carduelis chloris*
Vihervarpunen	*Carduelis spinus*
Urpiainen	*Carduelis flammea*
Punatulkku	*Pyrrhula pyrrhula*
Keltasirkku	*Emberiza citrinella*
Pohjansirkku	*Emberiza rustica*
Pajusirkku	*Emberiza schoeniclus*

4 Johtopäätökset

Kaavoitettava alue sijaitsee taajamassa ja muutoinkin ihmistoiminnan välittömässä läheisyydessä. Alueella ei ole luonnonsuojelualueita ja metsäalueet ovat pääosin olleet metsätalouskäytössä. Kaavoitettavalta alueelta todettiin 4 luontotyypiltään huomionarvoista paikallisesti arvokasta kohdetta, kaksi vesilinnustolle merkittävää aluetta sekä yksi uhanalainen perinnebiotooppikohde. Edellä mainitut kohteet ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita ja ne on syytä kaavoituksessa huomioida.

Viitteet:

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 388 s.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 2: luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 925 s.

Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017: 1–278.